ความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อนโยบายข้าว

Satisfaction of Rice Farmers on Rice Pledging Policy

วสันต์ อินวงค์ (Wasan Inwong)* ดร.พีรสิทธิ์ คำนวณศิลป์ (Dr.Peerasit Kamnuansilpa)**

บทคัดย่อ

รายงานวิจัยเรื่องนี้ได้นำเสนอผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความพึงพอใจของชาวนาที่มีต่อนโยบายประกันราคาข้าวและนโยบายรับจำนำข้าว โดยใช้ข้อมูลจำนวนตัวอย่างชาวนา 598 คน จาก 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ในภาคเหนือ จังหวัดกำแพงเพชรในภาคกลาง และจังหวัดบุรีรัมย์ในภาคตะวันออกเชียงเหนือ

ผลการศึกษาพบว่า จำนวนเงินที่ชาวนาได้รับจากนโยบายจำนำข้าวที่มีราคาสูงกว่าจำนวนเงินที่ได้รับจากนโยบายประกันราคาข้าวนอกจากนี้ชาวนายังมีความพึงพอใจในนโยบายจำนำข้าวมากกว่านโยบายประกันราคาข้าว ใน 3 มิติ อันได้แก่ ความสะดวกในการขึ้นทะเบียน ความถูกต้องในการรับขึ้นทะเบียนและความสะดวกรวดเร็วในการรับเงินจากนโยบายดังกล่าว

ABSTRACT

This research study presents the results of a comparative analysis of satisfaction of rice farmers regarding two government policies: The rice price guarantee and the rice pawning program. Data were collected from a sample of 598 persons in three provinces: Chiang Mai in the North, Kampaengpet in the Central, and Buriram in the Northeast Region.

The results of the study are that the farmers were able to pawn their rice for more cash than they could obtain from guaranteed rice price program. Thus, the respondents had a more favorable opinion of the rice pawning policy than the rice price guarantee policy across the three dimensions of convenience of registering for the program, completeness and accuracy of the registration, and speed of cash payment in the program.

คำสำคัญ: ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อนโยบายข้าว

Key Word: Satisfaction of Rice Farmers on Rice Pledging Policy

*นักศึกษา หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

**รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทนำ

นโยบายการรับจำนำข้าวและนโยบายการประกันรายได้เกษตรกร ถือเป็นนโยบายที่สำคัญในการช่วยเหลือเกษตรกรชาวนาไทย ที่ส่วนใหญ่มีฐานะยากจนและมีหนี้สินจำนวนมาก ดังนั้นรัฐบาลที่ผ่านมาทุกรัฐบาลจึงพยายามหาแนวทางในการช่วยเหลือชาวนาให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (ARAYA.NEWSPAPER, 2555) โดยรัฐบาลหวังว่าเมื่อเกษตรกรชาวนามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีแล้วจะทำให้สร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจของประเทศได้ดีขึ้นตามไปด้วย ดังนั้นรัฐบาลที่ผ่านมาทุกรัฐบาลจึงมีนโยบายที่ช่วยเหลือชาวนา ดังเช่น นโยบายรับประกันราคาข้าวในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ เป็นผู้นำรัฐบาลได้นำนโยบายดังกล่าวมาใช้ในการแก้ไขปัญหาให้เกษตรชาวนาไทยและรับประกันว่าชาวนาจะสามารถขายข้าวได้ไม่ต่ำกว่าตันละ 10,000 บาท และอาจจะปรับราคาขึ้นในปีถัดไป แต่ต่อมาพรรคเพื่อไทยได้เข้ามาบริหารประเทศได้นำเอานโยบายรับจำนำข้าวมา โดยประกาศรับจำนำข้าวราคา 15,000 บาทต่อตัน (ความชื้นที่ 15 %) (กรมการค้าภายใน, 2554)

จะเห็นได้ว่านโยบายของทั้งสองรัฐบาลต่างมีจุดมุ่งหวังที่จะเพิ่มรายได้ให้ชาวนา แต่ทั้งสองนโยบายดังกล่าวต่างก็มีแนวทางการแปลงนโยบายไปปฏิบัติที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน (Ananda, 2555) ในส่วนของนโยบายการประกันราคาข้าว กำหนดให้ชาวนาที่ขึ้นทะเบียนทุกรายการได้รับเงินชดเชยการขายข้าวให้แก่พ่อค้าที่ให้ราคาต่ำกว่าตันละ 10,000 บาทเพื่อให้ครบ 10,000 บาท แต่จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าชาวนาที่ยากจนรายเล็กจะได้รับผลประโยชน์จากโครงการนี้เป็นจำนวนมาก และนโยบายไม่ได้มีผลกระทบต่อกลไกราคาข้าวในตลาด แต่ขณะเดียวกันหากเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ น้ำท่วม ภัยแล้ง ศัตรูพืช ระบาด ชาวนายังคงได้รับส่วนต่างจากราคาข้าวในตลาดแม้ชาวนาจะไม่มีผลผลิตเลยก็ตาม ดังนั้นนโยบายนี้ในอีกด้านหนึ่งอีกด้านหนึ่งจึงเป็นผลเสียแก่ประเทศกล่าวคือรัฐต้องจ่ายเงินให้เกษตรกรแล้วไม่สามารถเรียกคืนกลับมาได้หรือไม่ได้อะไรกลับคืนมาเลยและใช้เงินจำนวนมาก ราคาข้าวที่ขายในท้องตลาดจะถูกกดราคาโดยพ่อค้าคนกลางหรือโรงสี เพราะอย่างไรเสียรัฐต้องจ่ายส่วนต่างให้ชาวนาอยู่แล้วในกรณีราคาข้าวต่ำกว่าตันละ 10,000 บาท และมีการกำหนดจำนวนปริมาณข้าว ในการรับประกันคือ ไร่ละไม่เกิน 500 กิโลกรัม รายละไม่เกิน 25 ไร่ ชาวนารายใดมีผลผลิตมากกว่าและจำนวนที่นามากกว่าก็ไม่สามารถรับเงินชดเชยในส่วนเกินได้ (สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย, 2553) ส่วนนโยบายรับจำนำข้าว นั้นรัฐบาลประกาศรับจำนำทุกเม็ดผลิตข้าวได้เท่าไรรัฐรับจำนำทั้งหมด ชาวนาสามารถรับเงินได้สดทันทีและรัฐสามารถทำให้ราคาข้าวในท้องตลาดสูงขึ้น หากภาคเอกชนไม่ซื้อรัฐจะรับซื้อไว้เองทั้งหมด ราคาข้าวรัฐสามารถกำหนดราคาได้ทั้งในประเทศและส่งออก แต่ผลเสียถูกจับตาคือโครงการจำนำข้าวใช้งบประมาณจำนวนมหาศาล รัฐบาลต้องมีโกดังเก็บสต็อกข้าวจำนวนมากในกรณีภาคเอกชนไม่รับซื้อ รัฐกำหนดราคาเองเป็น การบิดเบือนราคาตลาดและอาจมีการสวมสิทธิ์การจำนำข้าวจากการนำเข้าจากประเทศเพื่อนบ้านมาจำนำ (ไทยรัฐออนไลน์: 2555) แม้จะมีการกล่าวถึงทั้งผลดีและผลเสียของทั้งสองนโยบายข้างต้น แต่ที่ผ่านมาในประเทศไทยยังไม่มีองค์กรใดที่ประเมินนโยบายทั้งสองว่ามีความสอดคล้องกับปัญหา และความต้องการของชาวนามากน้อยเพียงใด หรือทำการศึกษาว่าชาวนามีความพึงพอใจในนโยบายใดมากกว่ากัน

วัตถุประสงค์

จากความเป็นมาดังกล่าวข้างต้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความพึงพอใจของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีต่อนโยบายการรับจำนำข้าวและนโยบายการประกันรายได้เกษตรกรซึ่งที่ผ่านมายังไม่เคยมีผู้ใดในประเทศไทยทำการประเมินผลเชิงนโยบายในลักษณะเปรียบเทียบดังงานวิจัยชิ้นนี้

วิธีการศึกษา

เพื่อตอบสนองให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากใน 3 ภาคของประเทศไทยที่มีการทำนาและมีชาวนามาก คือ ภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคอีสานในแต่ละภาคได้สุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการ สุ่มตัวอย่างอย่างง่าย ทำให้ได้ จังหวัดเชียงใหม่ในภาคเหนือ จังหวัดกำแพงเพชร ในภาคกลาง และจังหวัดบุรีรัมย์ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งในทั้ง 3 จังหวัดดังกล่าว เป็นพื้นที่ปลูกข้าวที่ที่มีผลผลิตสูงและสำคัญของแต่ละภาค สาเหตุที่ไม่เลือกกลุ่มตัวอย่างจากทางภาคใต้เนื่องจากภาคใต้มีพื้นที่ปลูกข้าวและผลผลิตจำนวนข้าวน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนปริมาณข้าวที่ผลิตได้ในภาคอื่น ๆ

การเก็บข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีสัมภาษณ์ชาวนาที่ตกเป็นตัวอย่างในแต่ละจังหวัด ซึ่งถูกเลือกมาจากอำเภอของแต่ละจังหวัดที่มีการปลูกข้าวมากที่สุด อันได้แก่ อำเภอหนองหงส์ อำเภอลำปลายมาศ เป็นอำเภอที่อยู่ในจังหวัดบุรีรัมย์ อำเภอขาณุวรลักษณ์บุรี จังหวัดกำแพงเพชร อำเภอสันกำแพง อำเภอแม่อาย อำเภอดอยสะเก็ด เป็นอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ได้ตัวอย่างชาวนาที่ถูกเลือกมาโดยวิธีการสุ่มอย่างเจาะจง โดยวิธีการกำหนดโควตาจังหวัดละ 200 คน แต่เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจริง ได้จำนวนตัวอย่างรวมทั้งสิ้น เพียง 598 ราย แยกเป็นจังหวัดเชียงใหม่ 198 ราย จังหวัดกำแพงเพชร 200 ราย และจังหวัดบุรีรัมย์ 200 ราย ข้อมูลที่เก็บจากจังหวัดเชียงใหม่มีจำนวน 2 รายที่มีผลไม่สมบูรณ์และไม่ได้ถูกทำการวิเคราะห์ จึงทำให้เหลือเพียง 598 ราย จากโควตาที่กำหนดไว้ 600 ราย ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนกลุ่มตัวอย่างชาวนาทั่วประเทศได้อย่างดี

ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ได้เริ่มเก็บข้อมูล ตั้งแต่วัน 1 มิถุนายน 2555 ถึงวันที่ 31 กรกฎาคม 2555 โดยใช้ผู้สัมภาษณ์จำนวน 6 คน โดยแยกเป็นการเก็บข้อมูล จังหวัดละ 2 คน

ส่วนวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีสถิติเชิงพรรณนาจากแบบสอบถามที่ได้ทั้งหมดแล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้องของการตอบแบบสอบถาม ทำคู่มือลงรหัส และนำไปวิเคราะห์คำนวณโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ เพื่อหาค่าความถี่ และค่าร้อยละ เพื่อนำไปอธิบายลักษณะพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นและความพึงพอใจที่ได้รับจากนโยบายโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว และนโยบายรับจำนำข้าว

ผลการศึกษา

ก่อนนำเสนอผลหลัก และตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัย ผู้วิจัยขอกล่าวถึงลักษณะของผู้ให้ข้อมูลก่อน ตัวเลขในตารางที่ 1 ชี้ให้เห็นว่าชาวนาส่วนใหญ่ ที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ในครั้งนี้จากจำนวนทั้งหมด 600 ราย ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ใช้ในการวิเคราะห์ได้ 598 รายหรือคิดเป็นร้อยละ โดยจากจำนวนชาวนา 598 ราย พบว่า ส่วนใหญ่หรือร้อยละ 68 เป็นชาย และเป็นหญิง ร้อยละ เป็นผู้อยู่ในวัยแรงงานนั้นคืออายุต่ำกว่า 60 ปี ผู้ที่มีอายุสูงกว่า 60 ปี มีเพียงร้อยละ 18 เท่านั้น เกือบทั้งหมดร้อยละ 97 มีระดับการศึกษาไม่เกินระดับมัธยมศึกษา และพื้นที่ทำนาเกินกว่า 10 ไร่ ขึ้นไป (ร้อยละ 73) เกษตรกรส่วนมากร้อยละ 76 มีผลผลิตมากกว่า 5,000 กก. ต่อปี (ดังแสดงในตารางที่ 1) ก่อนวิเคราะห์เปรียบเทียบความพึงพอใจของชาวนาที่มีต่อในนโยบายข้าว ทั้ง 2 (ดูรายละเอียดในตารางที่ 2) มีความจำเป็นที่ต้องวิเคราะห์ข้อมูลก่อนว่าชาวนามีความเข้าในนโยบายข้าวทั้ง 2 มากน้อยเพียงใด ตัวเลขในการศึกษาครั้งนี้ ในภาพรวมพบว่าชาวนาส่วนใหญ่ประมาณ (ร้อยละ 86) มีความเข้าใจในนโยบายทั้ง 2 แต่เมื่อเปรียบเทียบนโยบายทั้ง 2 ในการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมาชาวนาได้เลือกนโยบายรับจำนำข้าวโดยเลือกลงคะแนนเสียงให้พรรคเพื่อไทย ทั้งที่มีถึงร้อยละ 20 ของชาวนาที่ยังไม่เข้าใจเนื้อหาสาระ และแนวทางปฏิบัติในนโยบายจำนำข้าวอย่างแท้จริง แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องด้วยการเสนอราคามูลค่าข้าวในนโยบายจำนำข้าวที่สูงกว่านโยบายประกันราคาข้าว ทำให้ชาวนาเลือกพรรคการเมืองที่เสนอนโยบายรับจำนำข้าว

ตารางที่ 1 ลักษณะของเกษตรกรผู้ให้ข้อมูล

ลักษณะ	จำนวน (n = 598)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	405	67.7
หญิง	193	32.3
อายุ (ปี)		
20 – 30	11	1.9
31 – 40	75	13.0
41 – 50	185	32.2
51 – 60	204	35.5
> 60	100	17.4
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	456	76.4
มัธยมศึกษา	127	21.3
ปวช. / ปวส.	7	1.2
ปริญญาตรี	3	0.5
อื่นๆ	4	0.7
พื้นที่ทำนา (ไร่)		
< 10	162	27.1
10 – 20	158	26.4
> 20	278	46.5
เฉลี่ย	28.1 ไร่	
ผลผลิตข้าวต่อปี (กิโลกรัม)		
< 5,000	140	23.7
5,000-10,000	157	26.5
> 10,000	295	49.8
เฉลี่ย	22.2 ไร่	

ผลที่ได้จากการวิจัยในส่วนนี้ชี้ให้เห็นว่าชาวนายังไม่มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องนโยบายข้าวอย่างแท้จริง ชาวนามองเพียงผลประโยชน์ที่ตนเองได้รับเท่านั้น จึงสะท้อนให้เห็นถึงนโยบายประชานิยมของการเมืองไทย ที่ใช้ประโยชน์ทางตัวเลขด้วยเงินที่ให้แก่ประชาชนเท่านั้นเป็นตัวขาย ไม่ว่าสภาพการเมืองจะเป็นอย่างไรก็ตาม ความเข้าใจในตัวนโยบายไม่ได้จะมีผลที่บิดเบือนข้อมูลที่ค้นพบความพึงพอใจในนโยบายข้าวของทั้ง 2 นโยบายแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยไม่ได้ถามชาวนาโดยตรงว่าชอบนโยบายใดมากกว่า

กัน ผู้วิจัยได้วัดความพึงพอใจในนโยบายข้าว จากประเด็น ความสะดวกในกระบวนการและขั้นตอนที่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับนโยบายทั้ง 2 ซึ่งเริ่มจากความสะดวกในการขึ้นทะเบียน ความผิดพลาดคาดเคลื่อนหรือความสับสนในการขึ้นทะเบียน ความรวดเร็วในการรับเงินจากการขายข้าว และความยุติธรรมในการวัดค่าปริมาณความชื้นในนโยบายทั้ง 2 (ดูรายละเอียดในตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ความเข้าใจในนโยบายข้าวของชาวนา

ความเข้าใจ	นโยบายข้าว	
	ประกันราคา (%)	รับจำนำ (%)
เข้าใจ	548 (91.6)	480 (80.3)
ไม่เข้าใจ	50 (8.4)	118 (19.7)
รวม	**598 (100)**	**598 (100)**

ตารางที่ 3 ความพึงพอใจในนโยบายข้าวของชาวนา

มิติความพึงพอใจ	นโยบายข้าวที่ชาวนาพึงพอใจ			รวม	*p-value
	ประกันราคาข้าว	รับจำนำข้าว	ไม่ต่างกัน		
	จำนวน (%)	จำนวน (%)	จำนวน (%)	จำนวน (%)	
ความสะดวกในการขึ้นทะเบียน	125 (21.0)	157 (26.4)	313 (52.6)	595 (100)	< 0.001
ความถูกต้องในการขึ้นทะเบียน	130 (21.9)	188 (31.6)	276 (46.5)	594 (100)	< 0.001
ความรวดเร็วในการได้รับเงินจากการขายข้าว	184 (32.5)	241 (42.5)	142 (25.0)	567 (100)	< 0.001
ความยุติธรรมในการวัดค่าปริมาณความชื้นและสิ่งเจือปน	98 (16.5)	226 (38.1)	270 (45.4)	594 (100)	< 0.001

* ค่า p-value ที่ได้จาก Chi-Square Test เปรียบเทียบความแตกต่างของอัตราความพึงพอใจระหว่างนโยบายประกันราคากับนโยบายรับจำนำข้าว

ตัวเลขในตารางที่ 3 สะท้อนให้เห็นว่าเมื่อเปรียบเทียบในแต่ละมิติที่กล่าวมานี้ ชาวนาไทยร้อยละ 53 มองว่านโยบายทั้ง 2 ไม่มีความแตกต่างกันในความสะดวกในการขึ้นทะเบียน แต่อย่างไรก็ตามยังมีชาวนาที่มองว่านโยบายจำนำข้าวมีความสะดวกกว่านโยบายประกันราคาข้าว สำหรับความถูกต้องในการขึ้นทะเบียนของชาวนานั้นถึงแม้ว่าชาวนาส่วนใหญ่มองว่าไม่มีความแตกต่างกันก็ตาม แต่ก็มีชาวนาบางส่วนมองว่านโยบายจำนำข้าวมีความถูกต้องในการขึ้นทะเบียนมากกว่านโยบายประกันราคาข้าว ความแตกต่างใน 2 กลุ่มนี้ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ < 0.001 และที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งคือ ชาวนาส่วนใหญ่มองว่านโยบายจำนำข้าวมีความสะดวกและรวดเร็วในการรับเงินจากการขายข้าวมากกว่านโยบายประกันราคาข้าว

ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ < 0.001 เช่นกัน และในประเด็นสุดท้ายในเรื่องของความยุติธรรมในการวัดค่าความชื้นและสิ่งเจือปนนั้น นโยบายจำนำข้าวชาวนามีแนวโน้มประเมินว่ามีความยุติธรรมในการวัดค่าปริมาณความชื้นและสิ่งเจือปนมากกว่านโยบายประกันราคาข้าว เนื่องจากเป็นการจำนำ โดยที่โรงสีหรือพ่อค้าคนกลางมิได้มีส่วนกำหนดราคาข้าวหรือต้องรับซื้อข้าวอย่างใด จึงทำให้เกิดความเป็นธรรมในการกำหนดค่าความชื้นมากกว่ากัน ซึ่งเป็นความแตกต่างที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ถึงแม้ว่าชาวนาส่วนใหญ่มองว่านโยบายทั้งสองไม่แตกต่างกันมากนักก็ตาม ด้วยสภาพการของตัวเลขที่กระจายให้เห็นในตารางที่ 3 จึงสรุปได้ว่าในหมู่ผู้ที่เห็นความแตกต่างกันนั้น ชาวนามีความพึงพอใจในนโยบายจำนำข้าวมากกว่าในนโยบายประกันราคาข้าว (รายละเอียดดังตารางที่ 3)

บทวิจารณ์

จากผลการวิจัยชาวนามีความพึงพอใจในนโยบายจำนำข้าวมากกว่านโยบายประกันราคาข้าว ถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างกันไม่มากนักก็ตาม ในความเป็นจริงนั้นไม่ได้หมายความว่านโยบายจำนำข้าวไม่มีจุดอ่อนแต่อย่างใด ตรงกันข้ามกลับพบว่านโยบายจำนำข้าวมีจุดอ่อนหลายจุดที่ชาวนาคิดว่าควรมีการพิจารณาปรับปรุงซึ่งผู้วิจัยได้มุ่งวิจัยเฉพาะความพึงพอใจและยอมรับในตัวนโยบายแต่ไม่ได้มองความไม่พึงพอใจ แต่ถ้าหากโจทย์ในการศึกษาวิจัยได้มุ่งวิจัยถึงความไม่พึงพอใจในนโยบายก็อาจจะพบได้ว่าใน 2 นโยบายไม่มีความแตกกันมากนัก ดังตัวเลขที่เห็นในตารางที่ 3 ซึ่งความไม่แตกต่างกันนั้น สะท้อนให้เห็นถึงกลไกและขบวนการแปลงนโยบายไปปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล ซึ่งจะได้อธิบายประเด็นหลักจากการได้ศึกษาภาคสนามดังนี้ นโยบายทั้ง 2 นั้นมีจุดอ่อนเรื่องการกำหนดปริมาณผลผลิตต่อไร่ซึ่งไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริง โดยยึดตัวเลขกลางหรือค่าเฉลี่ยของประเทศเป็นตัวกำหนดในนโยบายทั้ง 2 โดยไม่ได้พิจารณาถึงข้อเท็จจริงที่ว่าผลผลิตในภาคกลางนั้นสูงกว่าภาคเหนือและอีสานตามลำดับ แต่อย่างไรก็ตามนโยบายจำนำข้าวได้กำหนดค่าผลผลิตต่อไร่ที่สูงกว่านโยบายประกันราคาข้าว แต่ก็ยังไม่สามารถชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนถึงความแตกต่างกันในนโยบายจำนำและนโยบายประกันราคาข้าวซึ่งในส่วนนี้ยังไม่ชัดเจนที่จะอธิบายถึงความไม่แตกต่างกันของทั้ง 2 นโยบาย

แต่อย่างไรก็ตามยังมีจุดอ่อนที่ชี้ให้เห็นถึงเรื่องระยะเวลาในการรับจำนำข้าวและการประกันราคาข้าว โดยมีการกำหนดไว้ไว้เพียงปีละ 2 ครั้งเท่านั้น ในความเป็นจริงในบางพื้นที่สามารถทำนาได้ถึง 3 ครั้งต่อปี ซึ่งทั้ง 2 นโยบายไม่สามารถเข้าดูแลแก้ปัญหาผลผลิตของชาวนาได้ เพราะมีการกำหนดนโยบายประกันราคาข้าวและนโยบายประจำนำข้าวแบบกำหนดระยะเวลาจำเพาะเจาะจง อีกประการหนึ่งในนโยบายจำนำข้าวนั้นจะต้องมีโรงสีเข้ามาเกี่ยวข้องเพราะโรงสีจะทำหน้าที่ในฐานะโกดังเก็บข้าวให้รัฐบาลซึ่งพบว่าปัจจุบันนี้ชาวนาในหลายพื้นที่เดือดร้อนเพราะเหตุว่า ในบางพื้นที่ไม่มีโรงสีที่รับจำนำข้าวหรือบางพื้นที่มีจำนวนน้อย

ทำให้ชาวนาต้องเสียเวลาในการเข้าแถวเป็นเวลานานหลายสร้างความเดือดร้อนให้แก่ชาวนาซึ่งนโยบายประกันราคาข้าวจะไม่มีผลในส่วนนี้เพราะเหตุว่าชาวนาไม่ต้องนำข้าวไปเก็บไว้ที่โรงสีกลางแต่อย่างใด แต่สามารถแจ้งตัวเลขที่จะได้รับเงินได้เลย

ดังนั้นตัวอย่างเหล่านี้จึงชี้ให้เห็นได้ว่าถ้าต้องศึกษาถึงจุดอ่อนหรือความไม่พึงพอใจในนโยบายทั้ง 2 อันเนื่องมาจากการแปลงนโยบายไปปฏิบัตินั้น ผลการศึกษาอาจจะชี้ไปในอีกทิศทางหนึ่งได้ ซึ่งไม่ได้อยู่ในวัตถุประสงค์ในการศึกษาครั้งนี้

บทสรุป

ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าการประเมินนโยบายนั้นต้องจะประเมินไปที่จุดมุ่งหมายของนโยบายซึ่งจุดหมายของนโยบายจำนำข้าวและประกันราคาข้าวต่างก็มีจุดมุ่งหมายที่จะ

ยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนาให้ดีขึ้นซึ่งจากการศึกษาวิจัยและออกงานสนามผู้วิจัยพบว่าไม่ว่ารัฐจะออกนโยบายใด ๆ มาก็ตามชาวนาก็ยังมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นไม่มากเท่าใดนัก ชาวนายังมีหนี้สินมากเหมือนเดิม ชี้ให้เห็นว่านโยบายทั้ง 2 ไม่ได้ปลดหนี้สินให้ชาวนาแต่อย่างใดเพียงแต่ช่วยทำให้ชาวนามีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นเพียงเล็กน้อยเป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเพิ่มอำนาจในการซื้อสินค้าและบริโภคได้มากขึ้นมิใช่ผลิตได้เพิ่มขึ้นและก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาแต่อย่างใด ดังนั้นบทบาทสำคัญของนโยบายทั้งสอง จึงอยู่ที่การมีส่วนช่วยกระตุ้นการบริโภคภาคครัวเรือนของชาวนาที่มีต่อสินค้าต่าง ๆ มากกว่าลดภาวะหนี้สินและเพิ่มตัวเลขการลงทุนภาคเศรษฐกิจภายในประเทศทั้งในระดับจุลภาคและมหาภาคแต่อย่างใด

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนในการศึกษาครั้งนี้พบว่าชาวนาได้นำเงินเพื่อไปใช้จ่ายด้านอุปโภคบริโภคมากกว่าการลงด้านสังคมหรือการพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือด้านการศึกษาของบุตรหลานเนื่องจากภาครัฐได้มีนโยบายเรียนฟรีอยู่แล้ว ดังนั้นการยกฐานะความเป็นอยู่ของชาวนาจึงต้องกระทำมากกว่าการประกันหรือจำนำข้าวรัฐควรมุ่งไปที่การเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนการผลิตให้แก่เกษตรกรชาวนามากกว่าการไปแทรกแซงกลไกราคาตลาด ที่อยู่นอกเหนือความสามารถของชาวนาและของรัฐที่เข้าไปควบคุมหรือกำหนดกฎเกณฑ์อะไรได้มากนัก

กิตติกรรมประกาศ

รายงานโครงงานฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความเมตตาและคำแนะนำของรองศาสตราจารย์พีรสิทธิ์ คำนวณศิลป์ ผู้ก่อตั้งวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น รองศาสตราจารย์ศุภวัฒนากร วงศ์ธนวสุ คณบดีวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

เอกสารอ้างอิง

กรมการค้าภายใน 2554. โครงการประกันราคาข้าวความชื้นที่ 15%. ค้นเมื่อ 9 ธันวาคม 2555, จาก http://www.dit.go.th/ contentdetail.asp?typeid=8&catid=144&ID=3558.

ไทยรัฐออนไลน์. 2555. เปรียบเทียบโครงการประกันราคาข้าว กับรับจำนำ. ค้นเมื่อ 12 กันยายน 2555, จาก http://www. thairath.con.th/page/price_guarantee.

สมาคมผู้ส่งออกเข้าไทย. 2553. “โครงการประกันรายได้เกษตรกร. ค้นเมื่อ 9 ธันวาคม 2555, จาก http://www.thairiceexporters.or.th/ Income%20guarantee%20programme.html.

ARAYA.NEWSPAPER. 2555. นโยบายรับจำนำข้าวและประกันราคาข้าว. ค้นเมื่อ 9 ธันวาคม 2555, จาก http://www.arayanew spaper.com/content%E0%B8%99%E0%B9%82%E0%B8%A2%E0%B8%9A%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%88%E0%B8%B3%E0%B8%99%E0%B8%B3%E0%B8%82%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%A7-4-1057-30430-1.html

Ananda. 2555. โครงการประกันราคาข้าวกับรับจำนำข้าว. ค้นเมื่อ 9 ธันวาคม 2555, จาก http://talk.mthai.com/topic/353600.